

snippertje van Ockerse wordt behandeld, dit alles begeleid door talrijke speculaties, die – en dit geldt ook voor het biografische deel –, al zijn er lacunes in het materiaal waardoor veel zaken onzeker blijven, niets toevoegen aan het betoog en slechts een gevoel van ‘embarras du choix’ oproepen. Een ander nadeel wordt gevormd door het feit dat niet alle literatuur in de literatuurlijst is opgenomen en deze kennelijk principiële beslissing bemoeilijkt zeer het terugvinden van verwijzingen.

Dan zijn er nog een aantal algemene vragen. Het blijft onduidelijk in hoeverre de politieke opvattingen van Ockerse verband houden met de specifieke aard van de Nederlandse Verlichting en wel in het bijzonder de christelijke teneur ervan. Welke invloed heeft zijn leermeester Bonnet in dit opzicht uitgeoefend? Verder leunt Stouten in het hoofdstuk over Ockerse in de politiek soms wel te sterk op De Wit (wiens dissertatie in de noten met 1977 wordt aangeduid, maar in de literatuurlijst met het jaartal 1965 aangegeven staat). Zo was het Amsterdamse correspondentiebureau De Uitkijk niet zo geheim als De Wit en dus Stouten het willen laten voorkomen. Terwijl zij aan de hand van Ockerse's archief Colenbranders visie op het ontstaan van de grondwet van 1798 kan corrigeren beaamt zij wél diens kijk op de gang van zaken tijdens de staatsgreep van januari. Maar de recentelijk door Ketelaar aangevoerde gegevens in de discussie over het ‘Nederlandse’ karakter van deze grondwet, brengen de schrijfster jammer genoeg niet tot een duidelijke uitspraak in deze intrigerende kwestie.

Haar biografie maakt het mogelijk vooral de mens Ockerse beter te leren kennen. Voor historici zal in de eerste plaats het deel over de politicus het meest waardevol blijken te zijn, al moeten deze bladzijden niet los van de achtergrond, die in de rest van het boek geschetst wordt, gelezen worden. De conclusie van Stouten over Ockerse's politieke loopbaan zal echter menigeen verrassen: hij liet zich meeslepen en ondanks alle heftigheid, die hij toonde zou het hem minder om de zaak zelf dan om de belevenis zijn gegaan.

E.O.G. Haitsma Mulier

M. Nuyttens, *Camille Looten (1855-1941). Priester, wetenschapsman en Frans-Vlaams regionalist* (Symbolae Facultatis litterarum et philosophiae Lovaniensis, series A, IX; Leuven: Universitaire Pers, 1981, 268 blz., BF980,—, ISBN 9 6186 112 8).

In de reeks ‘Symbolae’, die de voortzetting is van de door de Leuvense universiteit uitgegeven ‘werken op het gebied van de geschiedenis en de filologie’, verscheen recentelijk het doctorale proefschrift van de historicus M. Nuyttens, gewijd aan de biografie van Camille Looten.

De aanleiding tot het onderzoek naar deze figuur was in de eerste plaats de bekommernis van de auteur om een bijdrage te leveren tot onze zeer beperkte kennis over het Frans-Vlaamse regionalisme dat sinds het midden van vorige eeuw in het noorden van Frankrijk aanwezig is. C. Looten was een vrij centrale figuur in dit verenigingswezen, zodat we via deze biografische invalshoek inderdaad inzicht verwerven in de globale beweging. Looten was echter ook op andere terreinen actief. Afkomstig uit Frans-Vlaanderen, werd hij te Kamerijk opgeleid tot priester en studeerde hij letteren aan de Rijselse katholieke universiteit, waar hij, na het behalen van een proefschrift, een academische carrière doorliep. Hij betoonde tevens belangstelling voor de problematiek omtrent de rol van de kerk in de moderne samenleving en concretiseerde deze belangstelling in een aantal publikaties. Uit de talrijke schriftelijke contacten die hij met zijn studiegenoot, het christen-democratisch

parlementslid J. Lemire onderhield, resulteert dat C. Lootens biografie ook met de geschiedenis van deze beweging aanknopingspunten heeft.

Zonder jammer genoeg te kunnen beweren dat de auteur enige pogingen deed om de recente vernieuwende trends in het biografische onderzoek te integreren, moeten zijn grote inspanningen om origineel bronnenmateriaal op te sporen en te bewerken zeker geapprecieerd worden. Geprojecteerd tegen de achtergrond van de Franse politieke en ideologische evolutie in het laatste kwart van de negentiende en het begin van de twintigste eeuw, worden deze biografische gegevens correct, met zin voor nuances en voor de nodige historische kritiek en helder gestructureerd weergegeven. Van Lootens betekenis voor de drie vermelde gebieden krijgen we dan ook een degelijk overzicht. Als academicus treedt hij voornamelijk naar voren als een beheerste kamergeleerde die een ijverig publicist was, getuige de talrijke boeken en artikelen, en enig aanzien genoot omwille van zijn aanbreng voor de comparatieve literatuurgeschiedenis. Baanbrekend werk schijnt hij echter niet verricht te hebben, terwijl hij ook vooral op het vlak van de wetenschappelijke vulgarisatie actief is geweest. Zijn filosofische en ideologische opvattingen maakten evenmin een opzienbarende evolutie door. Zoals zovelen in die periode raakte hij er langzamerhand van overtuigd dat de kerk zich diende aan te passen aan de gemoderniseerde maatschappij indien ze haar positie wilde handhaven. Hij evolueerde dus van een royalistische traditionalist en ultramontaan, die elke moderne vrijheid resoluut verwierp en het sociale vraagstuk uitermate conservatief benaderde, naar een moderner katholicisme dat enige voeling had met het laïciserende regime en een zekere sympathie kon opbrengen voor een gematigd christen-democratische houding. Hem als een Lemirist bestempelen zou echter overdreven zijn. Daarvoor spoorde hij zijn vriend te sterk tot voorzichtigheid aan, was hij te weinig actief betrokken bij de politieke beweging en was hij te zeer bevreesd voor de negatieve reacties van het conservatieve patronaat en de kerkelijke autoriteiten die de Rijkselse universaliteit in leven hielden.

In het licht van de belangstelling van de auteur, is het evident dat deze biografie haar belang vooral ontleent aan de beschrijving van de Frans-Vlaamse regionale beweging. Ze stelt ons in staat er de voornaamste karakteristieken van te vatten. Het ging in wezen om een vrij marginale stroming die haar aanhang – enkele honderden leden – recruteerde onder de Noordfranse katholieke notabelen en intellectuelen, en gesteund werd door de geestelijkheid, en tot de oprichting van een typisch culturele vereniging overging. Het 'Comité Flamand' had wel belangstelling voor de volkstaal maar deed inderdaad niet aan taalactie. Alhoewel er na de eerste wereldoorlog sprake was van een regionalistisch reveil, ging de vereniging nimmer tot politieke actie over. De banden met de Vlaamse beweging in België waren trouwens ook nooit zeer hecht. Maar aangezien het hier om de historische wortels van een nog steeds bestaande en actiever wordende beweging gaat, is het vanzelfsprekend interessant deze achtergronden blootgelegd te krijgen. Als overtuigd sympathisant van de volkstaal en als Vondel-kenner legde Looten zich toe op de studie van de lokale geschiedenis en literatuur, verzorgde hij artikelen en lezingen voor en over de beweging, patroneerde hij jongerenverenigingen die het gebruik van de volkstaal wilden herstellen en nam hij administratieve taken waar in het 'Comité Flamand'.

De talrijke boeiende en omstandige uitweidingen die we over dit Frans-Vlaamse regionalisme voorgezet krijgen en die de lezer zelfs af en toe doen vergeten dat Nuyttens eigenlijk een bibliografie schrijft, doen dan ook de vraag rijzen of de auteur er niet beter aan had gedaan het boek volledig te concentreren op deze problematiek. Het is immers maar al te duidelijk dat de levensbeschrijving van Looten in eerste instantie gediend heeft om de Frans-Vlaamse beweging te belichten. En in dat opzicht slaagt de auteur nu niet volledig.

De strikt chronologische weergave van de biografische gegevens – elk hoofdstuk beschrijft achtereenvolgens de verschillende fasen in Lootens leven en carrière – verhindert immers grotendeels dat men echt greep krijgt op deze beweging, terwijl Lootens aanbreng op academisch en politiek-filosofisch vlak te weinig overtuigend blijkt te zijn om er een zo uitvoerige biografie aan te wijden. Dat de auteur ook dikwijls onvoldoende afstand neemt van zijn bronnenmateriaal en Looten daardoor minder goed belicht wordt als een exponent van zijn tijd en zijn omgeving, heeft eveneens tot gevolg dat het werk, ondanks zijn kwaliteiten, de lezer toch niet helemaal bevredigt en zeker niet diegene die een diepgaande mentaliteitsstudie verwacht.

E. Witte

Raf van Lerberge, *De geschiedenis van Bond Moyson. De betekenis van de mutualiteit in de ontwikkeling van de Gentse arbeidersbeweging* (Gent: Archief en Museum van de Socialistische Arbeidersbeweging (AMSAB) in samenwerking met de FSM Bond Moyson Gent-Eeklo, 1979, 173 blz.).

Steunend op een zorgvuldig depouilleren van een coherent archief- en documentatiebestand van de mutualiteiten Broederliefde is plicht en Bond Moyson is deze historisch-wetenschappelijk verantwoorde, geëngageerd geschreven en toekomstgerichte studie in menig opzicht interessant. We sluiten ons graag aan bij het woord vooraf van de Gentse hoogleraar Herman Balthazar waarin deze verhoopt dat Van Lerberge's werk de aanzet mag betekenen tot meer systematisch onderzoek naar deze bijna vergeten tak van de arbeidersbeweging.

De auteur bouwt zijn betoog op rond twee krachtlijnen die hij in de honderdjarige ontwikkeling – behandeld in acht hoofdstukken – onderkent, enerzijds een kwalitatieve evolutie van een sterke solidariteit op basis van een 'egoïstisch altruïsme' als beveiliging tegen ziekte resulterend in een geperfectioneerd sociaal zekerheidsstelsel, en anderzijds de kwantitatieve evolutie van vrijwillig aangesloten tot een collectieve behoefte en uiteindelijk de verplichte verzekering in december 1944.

De basis van de (Gentse) arbeidersbeweging lag tot aan de opheffing van het coalitieverbod in 1867 bij primitieve mutualiteiten, feitelijk vaak klandestiene weerstandskassen. Zich inspirerend op de figuur van Emiel Moyson (1838-1868) ontstond in 1875-1876 de interprofessionele, onafhankelijke en vrijzinnige Moysons vereniging. Temidden van de talrijke primaire kassen gevestigd in café's was deze op de reële emancipatie van de arbeiders gerichte mutualiteit een witte raaf. In februari 1886 wist ze een twaalfstal mutualiteiten, waaronder Broederliefde is plicht te verenigen in de Bond der ziekenbeurzen Moyson. De grotere medische dienstverlening die de Fédération libre des sociétés de secours mutuels de Bruxelles et Faubourgs aan haar leden wist aan te reiken door vereniging en integratie werkte daarbij aanstekelijk. Ondanks de stichting van buurttekingen en infiltratie in de café-mutualiteiten zou de eigenlijke samensmelting niet van een leien dakje lopen. Bond Moyson zou pas in 1889 van start gaan. De operatie ging met splitsingen en afscheuringen binnen de bestaande primaire kassen gepaard, wat vaak uitmondde in anti-socialistische mutualiteiten. Het sterke en overtuigd socialistisch engagement van Bond Moyson – aansluiting bij de Belgische Werkliedenpartij en doorbetaling lidgeld per aangeslotene – viel immers niet altijd in goede aarde.

Geleidelijk aan kreeg Bond Moyson vaste voet aan de grond, maar ze werd tot in 1895